

qarşısı qətiyyətlə alındı. Qısa müddətdə Azərbaycan SSR-in sürətli sosial-iqtisadi və mədəni inkişafı keçmiş SSRİ rəhbərliyində Heydər Əliyevə böyük nüfuz qazandı. Ulu öndər 1976-cı ildə Sov.İKP MK Siyasi Bürosu üzvlüyünə namizəd, 1982-ci ilin dekabrında Siyasi Büroya üzv seçildi, SSRİ Nazirlər Soveti Sədri'nin birinci müavini təyin edildi və bu imkanlardan da Azərbaycanın inkişafı naminə istifadə etdi.

Bütövlükdə, 1969-1987-ci illər Azərbaycanın quruculuq salnamasına parlaq səhifələr kimi daxil olub. Bu dövrdə müasir müstəqil Azərbaycan Respublikasının təməli qoyulub.

xarici müdaxiləyə meydan açmış, milli müstəqillik üçün yaranmış tarixi şansın gerçəkləşməsinə imkan verməmişdir. Bunu XVIII əsrdə – bütün dünyada milli dövlətlərin formalaşması prosesinin getdiyi bir zamanda Azərbaycanın xanlıqlara parçalanması faktı da təsdiq edir. Şərqlə ilk demokratik respublika olan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin cəmi 23 ay yaşadıqdan sonra süquta uğraması da.

XX əsrin sonunda xalqımızın milli istiqalata qovuşması üçün növbəti tarixi şərait yarandı. 1988-ci ildən vüsət alan xalq hərəkatı Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin

çıxardı. Məhz ölkə başçısı İlham Əliyevin düşünülmüş iqtisadi siyasəti sayəsində Azərbaycan iqtisadi inkişaf tempinə görə ən yüksək yerlərdən birini tutdu. Dünyanı iqtisadi böhran bürüdüyü bir dövrdə respublikamız həmin böhranı, demək olar ki, hiss etmədən adlandı və iqtisadi inkişafını davam etdirdi.

Mən bir şərqsünas alim kimi, ilk növbədə, görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin xarici siyasətindən danışmaq istədim. Ulu öndər dövlətin xarici siyasətində Azərbaycanın Şərqlə Qərbdə arasındakı siyasi, iqtisadi, elmi, mədəni və digər sahələrdə körpü rolunu

isə bu proses davamlı olaraq həyata keçirilir. Hazırda bu istiqamətdə böyük işlər gedir, mütəmadi beynəlxalq konfrans, simpozium, seminarlar təşkil edilir.

İstanlı şəxsin Vətən, xalq qarşısında xidməti onun gördüyü işlərə, yaratdığı maddi sərəfələrə, harada olursa-olsun, Vətəninin, xalqının mənafeyini hər şeydən uca tutması ilə ölçülür. Dahi şəxsiyyət Heydər Əliyevin həyat yolunu nəzərdən keçirərkən, bir daha əmin oluruq ki, onun çoxşaxəli və zəngin fəaliyyəti Azərbaycana, xalqa fədakarasına xidmətin bariz nümunəsidir. Bu keçmiş sovet

dövründə də belə olub, Vətənimiz müstəqillik əldə edəndən sonra da. Ulu öndər Heydər Əliyevin bütün rəhbərliyi dövrü apardığı ümumi siyasət bu olmuşdur: Azərbaycanın ümummilli mənafeyini istənilən səviyyədə müdafiə etmək, bütün sahələrdə inkişafa nail olmaq, xalqın və ölkənin təhlükəsizliyini təmin etmək. Hesab edirik ki, ulu öndər tarixboyu xalqımızın yaşadığı ən möhtəşəm renessans dövrünün banisidir. Ümummilli lider Heydər Əliyev Azərbaycan tarixinə böyük qurucu kimi daxil olub.

Bu gün dahi rəhbər Heydər Əliyevin memarı olduğu Azərbaycan dövlətinin sükani arxasında onun siyasi kursunun ən layiqli davamçısı – Prezident İlham Əliyev və dövlət başçısının ən yaxın silahdaşı Birinci vitse-prezident, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyeva durur. Onlar ulu öndərin ideyalarını yaşadaraq, çiçəklənən Azərbaycanı daha uca zirvələrə aparırlar. Ulu öndərimiz bu yolda daim bizimlədir, onun siyasi kursu uğurla davam etdirilir. Çünki Heydər Əliyevin ömrü Vətənə fədakarlığının xidmətinə bariz nümunəsi, dövlətimizin tarixinin parlaq səhifəsi, xalqımızın həyatının ayrılmaz bir parçasıdır.

Zəmanəmizin dahi azərbaycanlısı

2019cu il bir çox hadisələrlə yanaşı, zəmanəmizin nəhəng şəxsiyyəti, ümummilli lider Heydər Əliyevin siyasi hakimiyyətə gəlişinin 50 illiyi ilə də yadda qalacaq. Bu gün ulu öndər aramızda olmasa da, onun ideyaları Azərbaycanı xoşbəxt gələcəyə doğru aparır. Onun zəngin həyat yolunu, çoxşaxəli titanik fəaliyyətini, yeritdiyini daxili və xarici siyasəti, dövlət quruculuğunda gördüyü böyük işləri, bütövlükdə, xalqımızın və dövlətimizin inkişafında həyata keçirdiyi fəvqəladə missiyanı bir daha təhlil etmək zərurəti yaranır. İctimai elm çoxdan mütləq həqiqəti ortaya qoymuşdur: böyük dövlət xadimlərinin fəaliyyəti müqayisəli-tarixi aspektlərdə qiymətləndirilməli, onların ölkəsinin və xalqının taleyində oynadığı rolunu yalnız zaman özü dəyərləndirməlidir. Məşhur bir deyimə görə, dağın əzəmətinə duymaq və müşahidə etmək üçün ona uzaqdan baxmaq lazımdır. Tarixi hadisələr də belədir. Ölkəmizdə son 50 ildə baş verən proseslərə və həmin proseslərin mərkəzində dayanan ulu öndər Heydər Əliyevin fəvqəladə missiyasına nəzər saldıqda, o dövrün tariximizdə müstəsna yerini və əhəmiyyətini daha dərinləndirən derk edirik.

Gövhər BAXŞƏLİYEVƏ, akademik, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Şərqsünaslıq İnstitutunun direktoru

Sovet İttifaqının dağılması ərəfəsində SSRİ rəhbərliyi mühüm geostrategiya mövqeyi və zəngin təbii sərəfələri ilə fərqlənən Azərbaycana qarşı məkrli siyasət həyata keçirməyə başladı. İlk növbədə, bu proseslərin qarşısını ala bilmək, məhz öncəki illərdə Azərbaycan xalqına qarşı hər hansı təxribatın qarşısını cəsarətlə almış bir insan – ulu öndər Heydər Əliyev sovet rəhbərliyindən düşünülmüş şəkildə uzaqlaşdırıldı. Məhz bundan sonra Azərbaycana qarşı istənilən təxribatı həyata keçirmək mümkün oldu. SSRİ-nin dağılması notcasında iqtisadi böhran, ərazilərin itirilməsi, qaçqın, köçkün ordusunun yaranması Azərbaycan inkişafına, iqtisadi-siyasi durumuna mənfi təsir göstərdi. Ölkəyə sərəfətə insanların rəhbərlik etməsi həm iqtisadi, həm də siyasi böhran şəraitində müstəqilliyimizin, dövlətimizin mövcudluğunu belə sual altında qoymuşdu.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin siyasi hakimiyyətə qayıdışından sonra siyasi, iqtisadi, sosial, mədəni sferalarda böyük inqilabi dəyişikliklər baş verdi. Azərbaycan xalqı, ilk növbədə, özünü lider qazandı – uzun illər respublikamızı idarə etmiş, əməyi sayəsində özlünü təsdiqlənmiş, daim xalqın uğuruna çalışmış, respublikamızı çox çətin bir dövrdə ağır bəlalardan qurtaran, millətin gələcəyinin, dövlətiyyətinin təməlini quran, siyasi sabitliyi, əmin-amanlığı təmin edən, gələcək iqtisadi inkişafın əsasını qoyan bir lider. Ulu öndərin hələ sovet dövründə bu amallar uğrunda böyük xidmətləri olmuşdu. Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi qəbul edilməsi, C.Naxçıvanski adına hərbi iseyin, ölkədə müstəqil sosial-iqtisadi infrastrukturun yaradılması və inkişafı, istehsal müəssisələrinin artırılması gələcək müstəqilliyin təməlini qoyurdu. Ulu öndər özü də deyirdi ki, dili, ordusu olan bir ölkə, iqtisadiyyəti güclü olan dövlət müstəqil sayılır.

Biz tariximizin bütün anlarını yadda saxlamalıyıq. Unutmamaq ki, xalqımızın azadlığı və milli istiqal uğrunda mübarizə tarixi şanlı və şərəfli olduğu qədər də faciəvi olub. Zaman-zaman tarixi şəraitin diktsi və xalqın azadlığı ruhunun hökmü ilə milli haqlarımız uğrunda gedən mücahidələr son notcədə məğlubiyyətə uğramış, ata-babalarımızın müstəqillik arzularını yadellil işğalçılar tərəfindən qarşı çində boğulmuşdur. Ən ibarətimiz və təəssüfləndirici hal odur ki, bu acı məğlubiyyətlərdə obyektiv proseslərə yanaşı, subyektiv amillərin də rolu olub. Daxili çəkişmələr və münasiflər, regional və sinfi maraqların milli mənafezlərdən üstün tutulması, ən başlıcası xalqın bütün təbəqələrini vahid məqsəd ətrafında birləşdirməyi bacaran ümummilli liderin olmaması məhz bu cür subyektiv amillərdəndir ki,

elan edilməsi, xalq hərəkatının içərisindən çıxmış siyasi qüvvələrin hakimiyyətə gəlməsi ilə nəticələndi. Lakin bir tərəfdən Ermənistanın torpaqlarımıza təcavüzü, digər tərəfdən isə dövlət idarəçiliyində təcürbəsi və sərəfətə olmayan qüvvələrin daxili və xarici siyasətdə buraxdığı ciddi səhvlər xalqımızı çətinliklər qarşısında qoydu. Siyasi didişmələr və qeyri-qanuni silahlı qarşılaşmaların mübarizəsi ölkəni vətəndaş müharibəsi həddinə çatdırdı. Daxili hərə-mərəlik, hakimiyyət qarşılaşmalarının iflic vəziyyətə düşməsi yenidən qazanılmış müstəqilliyin itirilməsinə səbəb ola bilərdi. Lakin bu dəfə tarix təkrarlanmadı. Çünki əvvəlki dövrlərdən fərqli olaraq indi xalqın bütün təbəqələrinin inandığı və hörmət bəslədiyi ümummilli lider, böyük siyasi iradəyə və zəngin idarəçilik təcrübəsinə malik şəxsiyyət Heydər Əliyev var idi.

Xalqın mütləq əksəriyyətinin, o cümlədən hakimiyyət nümayəndələrinin təkdi ilə Bakıya gəlib Ali Sovetin Sədri, daha sonra ölkə Prezidenti seçilən Heydər Əliyev müstəqilliyimizə qarşı yönəlməmiş, necə deyirlər, ənanəvi sənərinə pozu, Azərbaycanın hansısa xarici qüvvələrin əlində oynuncağa çevrilməsinə imkan vermədi. Bu, çoxəsrlik tariximizdə güclü bəlalardan qurtaran, millətin gələcəyinin, dövlətiyyətinin təməlini quran, siyasi sabitliyi, əmin-amanlığı təmin edən, gələcək iqtisadi inkişafın əsasını qoyan bir lider. Ulu öndərin hələ sovet dövründə bu amallar uğrunda böyük xidmətləri olmuşdu. Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi qəbul edilməsi, C.Naxçıvanski adına hərbi iseyin, ölkədə müstəqil sosial-iqtisadi infrastrukturun yaradılması və inkişafı, istehsal müəssisələrinin artırılması gələcək müstəqilliyin təməlini qoyurdu. Ulu öndər özü də deyirdi ki, dili, ordusu olan bir ölkə, iqtisadiyyəti güclü olan dövlət müstəqil sayılır.

Heydər Əliyevin Ali Sovetin Sədri seçilməsinə etdiyi çıxışın mətni xüsusi diqqət cəkir. Ötən illərin arxasından həmin proqram xarakterli çıxış nəzər saldıqda görürük ki, ulu öndərin bütün sonrakı fəaliyyəti o tarixi çıxışdakı müddəaların addım-addım gerçəkləşdirilməsindən ibarətdir. Millət və dövlət qarşısında götürülmüş öhdəliklərə sədəqətin bundan böyük nümunəsini təsəvvür etmək çətinidir. Ulu öndər müstəqilliyimiz üçün təhlükə törədən amilləri aradan qaldıraraq, onu, öz təbiriyyə desək, dönməz və əbədi etmişdir. Həmin çıxışda müəyyən edilən digər iki istiqamət – demokratik islahatların həyata keçirilməsi və ərazi bütövlüyünün təmin olunması istiqamətində də ardıcıl işlər görülmüşdür.

Ulu öndərin layiqli davamçısı Prezident İlham Əliyevin 2003-cü ildən ölkəyə rəhbərliyi dövründə əldə olunan nailiyyətlər Azərbaycanı həyatın mütləq sferalarında dünya miqyasında aparıcı vəzifələrə

oynamasından maksimum istifadə etməyə çalışmışdır. Ümummilli lider Heydər Əliyevin xarici siyasətində, Şərqlə, qonşu ölkələrlə, xüsusən Türkiyə, İran və digərləri ilə münasibətlərdə dahi uzaqgörənlik, müdriklilik və məhir davranış həmişə duyulurdu. Azərbaycanla çoxsaylı dini, mədəni, etnik təllərlə bağlı olan Yaxın və Orta Şərqlə ölkələri ilə bərabərhüquqlu münasibətlər qurulur, regionda yerləşən bütün dövlətlərlə mehriban qonşuluq əlaqələri saxlanılır, bu əlaqələr inkişaf etdirilərək möhkəmləndirilir və indiyədək də uğurla davam etdirilir. Burada, əsasən, dünyada geostrategiya əhəmiyyətə malik olan, eyni zamanda, region problemləri ilə hər hansı bir əlaqəsi olan, bizzə coğrafi və siyasi cəhətdən yaxın ölkələrlə münasibətlərə daha çox diqqət yetirilir. Belə ölkələrə birinci növbədə Türkiyə, İran, Səudiyyə Ərəbistanı, Misir, Pakistan və digərləri aiddir. Bu və İslam Konfransı Təşkilatına (indiki İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı) daxil olan digər ölkələrin Azərbaycana dəstəyi, mənavi yardımını gənc dövlətimiz üçün çox vacib idi. Bütün bu amilləri nəzərdən alan ümummilli lider Heydər Əliyevin apardıdığı siyasət nəticəsində böyük uğurlar qazanılmış və qazanılmaqdadır.

Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışından və Elmlər Akademiyasının üzvləri ilə, elmi ictimaiyyətlə tarixi görüşündən, bunun nəticəsində atdığı addımlardan sonra akademiya sistemində mövcud olan dərindən böhran, tənəzzül, hətta iflas proseslərinin qarşısı alındı. Elmin inkişafı, elmi-texniki potensialın güclənməsi, yüksəkixtisaslı elmi kadrlar hazırlanması, cəmiyyətdə elmi işçilərin nüfuzunun artırılması sahəsində önəmli tədbirlər həyata keçirildi. Ümummilli liderin 2001-ci il 15 may tarixli fərmanı ilə Azərbaycan Elmlər Akademiyasına “Milli Elmlər Akademiyası” statusu verildi. Bu tarixi fərman ölkədə fundamental elmin nailiyyətlərini, Azərbaycan xalqının sosial, iqtisadi, mədəni və mədəni təşəkkülündə elmin rolu, ölkənin ictimai-siyasi həyatında nüfuzunu, dövlətin tərəqqisinin təminatçısı olduğunu bir daha təsdiqlədi. Bütün sahələrdə olduğu kimi, elmə münasibətdə də Heydər Əliyev kursunun layiqli davamçısı Prezident İlham Əliyev bu sahədə islahatları, elmin inkişaf strategiyası istiqamətində müvafiq sərəncamları ilə Azərbaycan elminin günün tələbləri səviyyəsinə yüksəlməsi üçün mühüm addımlar atdı.

Ötən illərdə ölkəmizdə alimlərin məvacibləri dəfələrlə, elmin inkişafına yönəldilən xərclər, təxminatın, 7 dəfə artırılıb. Azərbaycanda elmin inkişafı üzrə Milli Strategiya təsdiq olunub, onun həyata keçirilməsi üçün dövlət proqramı qəbul edilib və s. Bütün bunlar göstərir ki, AMEA-yə, Azərbaycan elminə diqqət ilbəil artırılır. Elminizin dünyaya inteqrasiyası məqsəlinə gəldikdə

XX əsrin 70-80-ci illərində SSRİ-də öz iqtisadiyyatını müstəqil idarə etməyə qadir olan 2 respublikadan biri Azərbaycan idi. Respublikada geniş sosial-mədəni quruculuq proqramı həyata keçirilirdi. Bakı, Sumqayıt, Gəncə və digər şəhərlər böyüyür, ətrafında yeni yaşayış massivləri salınırdı. Azərbaycanda 20 milyon kvadratmetr mənzil sahəsi istifadəyə verildi, yüzlərlə müasir bina tikildi, yollar, körpülər, kənd və qəsəbələr salındı. Azərbaycan az vaxt ərzində inkişafın başlıca keyfiyyət ölçülərinə görə müttəfiq respublikalar içərisində önə çıxdı. Sürətli sosial-iqtisadi inkişaf nəticəsində ictimai əmək bölgəsində istər idxal, istərsə də ixrac edilən məhsulların həcmində görə İttifaq miqyasında Azərbaycanın rolu xeyli artdı.

Respublikada elm, təhsil, ədəbiyyat, incəsənət və memarlığın inkişafına da diqqət artırıldı. Ali, orta ixtisas, ümumtəhsil məktəbləri, teatr, klub, muzey, kitabxanalar şəbəkəsi xeyli genişləndi. Azərbaycanda onlarca yeni elmi-tədqiqat müəssisəsi yaradıldı. 1975-ci ildə Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasının nəzdində “Xəzər” Elmi Mərkəzi fəaliyyətə başladı. 1978-ci ildə mərkəzin əsasında Təbii Ehtiyatların Kosmik Tədqiqatları İnstitutu, 1981-ci ildə isə Kosmik Tədqiqatlar Elmi İstehsalat Birliyi təşkil edildi.

Respublikada kitab çapı və mətbuat xeyli inkişaf etdi. 1969-cu ildə “Qobustan” almanaxı nəşr edilməyə başlandı. 1976-1987-ci illərdə Azərbaycanda ilk dəfə böyük informasiya tutumlu 10 cildlik “Azərbaycan Sovet Ensiklopediyası” nəşr edildi. Xalqın mədəni və mədəni dəyərlərinə diqqət artırıldı. Nizami, Əcəmi, Nasimi, Tusi, Vaqif, Aşiq Ələsgər, Üzeyir Hacıbəyli, Müslüm Maqomayev, Hüseyn Cavid kimi görkəmli elm, ədəbiyyat və incəsənət zonalarında tərəvəzçilik daha da inkişaf etdirildi. Üzüm plantasiyaları 1970-ci ildəki 121,6 min hektardan 1985-ci ildə 268 min hektara çataraq 2,2 dəfə artdı. İri heyvandarlıq kompleksləri tikildi.

Kənd təsərrüfatının ümumi məhsulunun həcmi 1981-1985-ci illərdə 1966-1970-ci illərin səviyyəsinə nisbətən 2,6 dəfə çoxaldı. Geniş iqtisadi quruculuq sayəsində əmək məhsuldarlığı sənayedə 2,1, kənd təsərrüfatında 1,8 dəfə, xalq təsərrüfatında gəlir 335 faiz və ya Ümumittifaq göstəricisindən 2 dəfə çox artdı. Həmin illərdə yaradılmış iqtisadi, elmi-texniki və mədəni potensial gələcəkdə respublikanın tam müstəqil dövlət kimi fəaliyyət göstərməsi üçün möhkəm zəmin yaratdı.